

Część I.
Zagadnienia ogólne

Rozdział 1. Ogólna charakterystyka prawa gospodarczego prywatnego

Literatura: *A. Bierć*, Zarys prawa prywatnego. Część ogólna, Warszawa 2012; *S. Biernat, A. Wasilewski*, Wolność gospodarcza w Europie, Kraków 2000; *A. Cieśliński*, Wspólnotowe prawo gospodarcze, Warszawa 2003; *A. Doliwa*, Funkcje zasad współżycia społecznego w prawie cywilnym, Warszawa 2021; *A. Kidyba*, Prawo handlowe, Warszawa 2004, rozdz. 1; *J. Jacyszyn, C. Kosikowski*, Podstawy prawa gospodarczego, Warszawa 2001; *C. Kosikowski*, Publiczne prawo gospodarcze Polski i Unii Europejskiej, Warszawa 2005; *P. Machnikowski*, Swoboda umów według art. 353(1) KC. Konstrukcja prawna, Warszawa 2005; *K. Pawłowicz*, [w:] *C. Banasiński, H. Gronkiewicz-Waltz, K. Pawłowicz, D. Szafrński, M. Wierzbowski, M. Wyrzykowski*, Prawo gospodarcze. Zagadnienia administracyjnoprawne, Warszawa 2003, rozdz. 4; *Z. Radwański*, Teoria umów, Warszawa 1977; *S. Włodyka*, Prawo gospodarcze. Zarys systemu, t. 1, Część ogólna, Warszawa 1981; *tenże*, [w:] *S. Włodyka* (red.), Prawo umów gospodarczych, Warszawa 2001, rozdz. 1; *Cz. Żuławska*, Zasady prawa gospodarczego prywatnego, Warszawa 2007.

§ 1. Pojęcie prawa gospodarczego prywatnego

I. Obrót gospodarczy

1. Pojęcie i znaczenie obrotu gospodarczego

Specyfiką działu prawa, któremu poświęcony został niniejszy podręcznik, oprócz charakterystycznej metody regulacji stosunków społecznych, jest również charakterystyczny **przedmiot regulacji**. Prawo gospodarcze prywatne reguluje stosunki społeczne zachodzące w związku z aktami **wymiany dóbr i świadczenia usług**, dokonywanymi przez **przedsiębiorców** (lub między przedsiębiorcami) w związku z prowadzoną na własny rachunek **działalnością gospodarczą**. Z uwagi na dynamikę aktów wymiany dóbr i usług, a także ze względu na profesjonalny charakter podmiotów uczestniczących w regulowanych prawem gospodarczym prywatnym stosunkach społecznych, te ostatnie nazywamy stosunkami **obrotu gospodarczego**. 1

Pojęcie **obrotu gospodarczego** (zwanego dawniej obrotem handlowym), choć w istotny sposób wpływa na definicję i zakres prawa gospodarczego prywatnego, nie jest zdefiniowane ustawowo, wobec czego jego wyjaśnienie jest zadaniem doktryny prawniczej, poszukującej wsparcia w dorobku innych dyscyplin naukowych, a także w orzecznictwie sądowym. 2

Zjawisko obrotu gospodarczego należy także do świata pojęć ekonomii – stosunki wymiany dóbr i usług, będące przejawem prowadzonej przez przedsiębiorców działalności go-

spodarczej, podlegają przecież prawom rynku. W tym sensie prawo gospodarcze prywatne ma swe korzenie w ekonomicznej aktywności jednostek i grup społecznych i zawiera katalog reguł rządzących obrotem towarami i usługami na linii od producenta do konsumenta. Z tego powodu na podkreślenie zasługuje związek pomiędzy zjawiskami i regułami ekonomicznymi a ustawodawstwem gospodarczym; wynika z tego konieczność uwzględniania praw ekonomii w procesie stanowienia przepisów regulujących działalność przedsiębiorców. Należy także zauważyć, że pomiędzy stosunkami ekonomicznymi, procesem ich rozwoju a stanem obowiązującego ustawodawstwa gospodarczego zachodzi więź o charakterze sprzężenia zwrotnego. Za przykład posłużyć może dynamicznie rozwijający się *e-commerce*, które to zjawisko stymuluje wydawanie potrzebnych przepisów prawnych (zawieranie umów drogą elektroniczną, podpis elektroniczny, elektroniczne instrumenty płatnicze, ochrona konsumentów w tym zakresie) i równocześnie jest kształtowane przez odpowiednie, nowoczesne prawo.

- 3 Wyrażenie „obróć gospodarczy” jest **uogólnieniem stosunków prywatnoprawnych zachodzących w związku z prowadzoną przez przedsiębiorców działalnością gospodarczą**, w ramach której to działalności dochodzi do wymiany dóbr (wyprzedzanych produkcją tychże dóbr) i świadczenia usług. Pojęcie obrotu gospodarczego jest blisko spokrewnione z pojęciem obrotu cywilnoprawnego, z tym że stosunki prawne będące przejawem tego pierwszego odznaczają się dużą doniosłością ekonomiczną (zarówno w skali mikro-, jak i makroekonomicznej) oraz znaczną złożonością organizacyjno-technologiczną. Należy podkreślić dwa ostatnie charakterystyczne elementy obrotu gospodarczego; cechuje go **doniosłość ekonomiczna** oraz **profesjonalizacja** regulowanych prawem gospodarczym **stosunków społecznych**. Istotność dwóch wymienionych znamion obrotu gospodarczego wpływa na treść przyjmowanych rozwiązań prawnych, a z drugiej strony pozwala zakwalifikować określone normy prawne do zakresu prawa gospodarczego prywatnego.
- 4 Szczególne stosunki społeczno-gospodarcze składające się na pojęcie obrotu gospodarczego, regulowane za pomocą metody cywilnoprawnej przez normy prawa gospodarczego prywatnego, to stosunki **funkcjonalnie powiązane z działalnością gospodarczą**. Tym samym do obrotu gospodarczego należą stosunki prywatnoprawne zachodzące w toku prowadzonej działalności gospodarczej, tj. zorganizowanej działalności zarobkowej, wykonywanej we własnym imieniu i w sposób ciągły. Według innego, syntetycznego ujęcia przez obrót gospodarczy należy rozumieć **stosunki prywatnoprawne powstające w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa**.

Pojęcie obrotu gospodarczego służyć będzie **ogólnej charakterystyce i definicji prawa gospodarczego prywatnego** jako gałęzi prawa (część I), wyróżnieniu i charakterystyce **podmiotów tego prawa, tj. przedsiębiorców** (część II), oraz, poprzez wskazanie cech szczególnych wynikających ze ścisłej więzi z obrotem gospodarczym, wyróżnieniu i analizie **katalogu umów gospodarczych** (część III).

2. Zróżnicowanie obrotu gospodarczego

- 5 Prywatnoprawne stosunki wymiany dóbr i usług, w zależności od tego, jakie cechy mają podmioty tych stosunków, zaliczyć należy do **obrotu powszechnego** bądź do **obrotu mieszanego** albo **profesjonalnego**.

W stosunkach obrotu powszechnego po obu stronach umowy występują nieprofesjonaliści (konsumenty), a wymiana dóbr i usług nie jest przejawem działalności gospodarczej. Obrót powszechny w całości jest poddany regulacji KC.

Regulowane prawem prywatnym stosunki wymiany dóbr i usług, zaliczające się do obrotu powszechnego, mieszanego i profesjonalnego, składają się na obrót prywatnoprawny jako taki, zaś stosunki obrotu mieszanego (jednostronnie profesjonalnego) i profesjonalnego (dwustronnie profesjonalnego) – na obrót gospodarczy.

Profesjonalny obrót gospodarczy to stosunki prawne kreowane umowami zawieranyymi przez **strony będące przedsiębiorcami** (zob. art. 43¹ KC i art. 4 PrPrzed), wchodzącyymi ze sobą w relację wymiany dóbr i usług w ramach i **w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą**. Stosunków takiego profesjonalnego (dwustronnie profesjonalnego) obrotu gospodarczego dotyczy przykładowo art. 66¹ § 4 zd. 2, art. 66², 68¹, art. 74 § 3, art. 77¹, 385⁴, art. 563 § 1 KC. Wymienione przepisy przewidują wyjątki od ogólnych, obowiązujących w obrocie powszechnym i mieszanym, zasad zawierania i wykonywania umów, które to wyjątki podyktowane są dynamiką i profesjonalnym charakterem obrotu gospodarczego.

Obrót gospodarczy mieszany (jednostronnie profesjonalny) to stosunki prawne powstające na podstawie czynności prawnych dokonywanych przez strony, z których **jedna jest przedsiębiorcą** (profesjonalistą prowadzącym działalność gospodarczą), a **druga konsumentem**. Jak stanowi art. 22¹ KC, za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej z przedsiębiorcą niezwiązaną bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą. Współcześnie bardzo prężnie rozwija się dział prawa zwany prawem konsumenckim, którego rozwiązania mają chronić konsumenta, jako słabszą stronę stosunków z zakresu mieszanego obrotu gospodarczego (zob. np. art. 74 § 2, art. 384–385³, 449¹–449¹⁰, art. 558 § 1 KC oraz przepisy ustaw szczególnych).

Obrót gospodarczy, z uwagi na **terytorialny zasięg** realizacji stosunków wymiany dóbr i świadczenia usług, podzielić można na **krajowy, europejski** (w ramach wspólnego rynku UE) oraz **międzynarodowy**.

II. Definicja prawa gospodarczego prywatnego

Przez pojęcie prawa gospodarczego prywatnego rozumiemy **zespół norm prawnych regulujących za pomocą metody cywilnoprawnej stosunki społeczne polegające na aktach wymiany dóbr i świadczenia usług, które to akty dokonywane są przez przedsiębiorców lub między przedsiębiorcami w związku z prowadzoną na własny rachunek działalnością gospodarczą**. Definicję prawa gospodarczego prywatnego opieramy na **dwóch kryteriach: podmiotowym i przedmiotowo-funkcyjnym**. Odwołanie się do cywilnoprawnej metody regulacji stosunków obrotu gospodarczego wynika z zasady jedności prawa cywilnego, które reguluje zarówno obrót powszechny (konsumencki), jak i profesjonalny (gospodarczy). W tym sensie prawo gospodarcze prywatne jest wyspecjalizowanym działem (częścią) prawa cywilnego.

Prawo gospodarcze prywatne reguluje stosunki prawne z udziałem **przedsiębiorców** (kryterium podmiotowe). Należy dodać, że prawo gospodarcze prywatne obejmuje przy tym regulację różnych form organizacji przedsiębiorców, w tym zwłaszcza problematykę spółek handlowych.

Prawo gospodarcze prywatne za pomocą **metody cywilnoprawnej** normuje **stosunki majątkowe**, które w toku prowadzonej przez przedsiębiorców **działalności gospodarczej** przybierają postać **wymiany dóbr i świadczenia usług** (kryterium przedmiotowo-funkcyjne), co dokonuje się przy użyciu pieniądza. Należy dodać, że aktywność gospodarcza przedsiębiorców, której wyrazem jest ich działalność wytwórcza (produkcyjna), budowlana

na, handlowa, usługowa, zawodowa i inna, cechuje się tym, że jest realizowana w sposób **zorganizowany i ciągły**. Stopień organizacji działalności gospodarczej może być różny, zwykle osiąga jednak postać przedsiębiorstwa prowadzonego przez przedsiębiorcę.

Takie ujęcie definicji prawa gospodarczego prywatnego zdeterminowało również układ podręcznika, którego zasadniczy trzon, po **zagadnieniach ogólnych** (część I), stanowi problematyka organizacyjno-prawnych, najważniejszych **form działania przedsiębiorców w obrocie gospodarczym, tj. spółek** (część II), oraz **problematyka umów (kontraktów)**, zawieranych przez przedsiębiorców lub między przedsiębiorcami w toku działalności gospodarczej, będących wyrazem dynamiki obrotu gospodarczego (część III).

8 Wyodrębnienie prawa gospodarczego prywatnego opiera się na wyróżnieniu pojęcia **obrotu gospodarczego** będącego elementem **gospodarki rynkowej**, w której dominujące znaczenie i ważkie zadania przypadają **przedsiębiorcom prywatnym**, działającym „w środowisku” **wolności działalności gospodarczej**. Prawo gospodarcze prywatne nie jest tym samym wyodrębnione na zasadzie, takiej jak wyodrębnione jest prawo cywilne, prawo pracy czy prawo karne. Źródłem regulacji stosunków obrotu gospodarczego nie jest jedna, fundamentalna ustawa (kodeks), lecz kompleks ustaw należących do dziedziny prawa prywatnego, a często nawet wybrane, uwzględniające specyfikę obrotu gospodarczego, przepisy prawne zawarte w ustawach regulujących stosunki obrotu powszechnego (tak jest, gdy chodzi o liczne przepisy KC, który reguluje zarówno obrót gospodarczy, jak i powszechny). Przypomnijmy, że specyfika obrotu gospodarczego, która pozwala wyróżnić i charakteryzować prawo gospodarcze prywatne, polega na tym, że funkcjonuje on w ramach zasady **wolności działalności gospodarczej**, jego cechą jest **dynamika (szybkość)** nawiązywania stosunków prawnych, przy zagwarantowaniu koniecznego **bezpieczeństwa tego obrotu**, istotnym źródłem finansowania działalności jest **kredyt**, stosunki obrotu gospodarczego nawiązywane przez przedsiębiorców często są **trwale**, przybierają przy tym zwykle postać stosunków **masowych** (szablonowych), a standard wymagań (np. co do jakości świadczenia), jakie się stawia wobec uczestników obrotu gospodarczego, jest podwyższony (uwzględniający **profesjonalizm** obrotu gospodarczego). Przytoczone istotne motywy przemawiają za wyróżnieniem prawa gospodarczego prywatnego jako samodzielnej gałęzi prawa.

Posługiwanie się w niniejszym podręczniku wyrażeniem „prawo gospodarcze prywatne” oznacza przyjęcie określonej **konwencji językowej**, której wybór podyktowany był kilkoma względami.

Po pierwsze określenie takie jest dość często w **literaturze przedmiotu** stosowane, a na uniwersyteckich wydziałach prawa funkcjonują jednostki (katedry bądź zakłady prawa gospodarczego prywatnego) prowadzące **badania i dydaktykę** w zakresie tego działu prawa.

Po drugie posługiwanie się określeniem „prawo gospodarcze prywatne”, w miejsce tradycyjnego określenia „prawo handlowe”, jest z wielu powodów **bardziej trafne i odpowiadające w większym stopniu dzisiejszemu przedmiotowi regulacji** charakteryzowanego działu prawa. Wystarczy wskazać, że regulacja prawna stosunków obrotu gospodarczego nie zamyka się tylko w granicach handlowej działalności przedsiębiorców, lecz obejmuje swym zakresem **także inne (niż działalność handlowa) dziedziny działalności gospodarczej**.

Wreszcie po trzecie określenie „prawo gospodarcze prywatne” ma w założeniu zwrócić, przez wyraźny **kontrast**, uwagę na inny, istotny z punktu widzenia przedsiębiorców i ich działalności gospodarczej, dział prawa, zwany dziś powszechnie **prawem gospodarczym publicznym** (zob. o tym szerzej w dalszych uwagach tego rozdziału), a także pod-

kreślić, że charakteryzowany dział prawa należy do dziedziny **prawa prywatnego**. Prawo gospodarcze prywatne reguluje stosunki majątkowe obrotu gospodarczego za pomocą metody cywilnoprawnej, zakładającej wzajemną autonomię podmiotów stosunków prawnych, przejawiającą się w swobodzie kontraktowej, której zasadą jest ekwiwalentność świadczeń kontrahentów.

W obrębie prawa gospodarczego prywatnego wyodrębniły się wyspecjalizowane dyscypliny tego działu prawa; ich wyróżnienie opiera się bądź na specyfice rodzaju działalności gospodarczej (np. prawo transportowe, ubezpieczeniowe), bądź na specyfice instytucji uregulowanych w ramach ustaw szczególnych z zakresu prawa gospodarczego (np. prawo papierów wartościowych). Przy tym regulację form organizacyjnych przedsiębiorców oraz umów (kontraktów) w obrocie gospodarczym przyjęło się określać mianem **prawa gospodarczego prywatnego (handlowego) sensu stricto**, zaś takie prawo uzupełnione o wyszczególnione wyżej, wyspecjalizowane działy, mianem **prawa gospodarczego prywatnego (handlowego) sensu largo**. Jak już podano wyżej, niniejszy podręcznik omawia instytucje prawa gospodarczego prywatnego *sensu stricto*.

9

III. Prawo gospodarcze prywatne a prawo gospodarcze publiczne

W celu dalszej charakterystyki prawa gospodarczego prywatnego jego pojęcie należy zestawić z pojęciem prawa gospodarczego publicznego (administracyjnego prawa gospodarczego). Pozwoli to na ukazanie związków pomiędzy oboma działami prawa oraz jednocześnie – przez podkreślenie specyfiki prawa gospodarczego prywatnego i publicznego – na ich wyraźne odróżnienie od siebie. Kryterium podziału, co oczywiste, jest przynależność do **prawa prywatnego** albo do **prawa publicznego**, z których pierwsze reguluje przede wszystkim stosunki majątkowe, w zakresie których podmiotom tych stosunków przysługuje **wzajemna autonomiczność** (metoda cywilnoprawna), drugie zaś normuje, stosując metodę **władczego podporządkowania** (metoda administracyjna), różnego rodzaju stosunki, których stroną jest państwo, czy szerzej – organy władzy publicznej (rządowej i samorządowej). Oczywiście pomiędzy prawem gospodarczym prywatnym a publicznym zachodzą **istotne więzi**, jako że dopiero całokształt norm prawnych do obu tych dziedzin należących określa reguły udziału przedsiębiorców w życiu gospodarczym kraju.

10

Jak wiadomo stosunki obrotu gospodarczego regulowane są za pomocą metody cywilnoprawnej (zawieranie umów) przez prawo gospodarcze prywatne. Państwo może również brać udział w obrocie gospodarczym, choć w realiach gospodarki rynkowej tylko wyjątkowo i wyłącznie jako osoba prawa prywatnego (Skarb Państwa). Dokonywane przez przedsiębiorców akty wymiany dóbr i usług, stanowiące mechanizm obrotu gospodarczego, dokonywane są w toku działalności gospodarczej i nie sposób nie zauważyć, że ogólne warunki podejmowania, wykonywania i zakończenia takiej działalności w interesie publicznym określa za pomocą metody władczej (administracyjnej) państwo. Na tym zresztą polega rola regulacyjna władzy publicznej, która, także w zakresie działalności gospodarczej jednostek i ich organizacji, ustanawia w interesie ogółu (dla dobra wspólnego) warunki prowadzenia danego rodzaju aktywności społecznej, w tym także przewiduje ograniczenia takiej działalności (np. w postaci zezwoleń i koncesji).

11

Prawo gospodarcze publiczne ustanawia ogólne reguły podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, wprowadzając w celu realizacji różnych funkcji takie wymogi, jak konieczność rejestracji działalności gospodarczej, spełnianie w czasie jej wykonywania pewnych standardów itp. Tym samym jest to dział prawa określający zasady, przesłanki

i procedury ingerencji państwa (organów władzy publicznej) w sferę stosunków gospodarczych, która to ingerencja uzasadniona jest pojęciem interesu publicznego. Prawu gospodarczemu publicznemu, przewidującemu szczególne obowiązki przedsiębiorców wobec państwa, a także określającym podstawy ingerencji władzy publicznej w stosunki gospodarcze, w warunkach gospodarki rynkowej funkcjonującej w zgodzie z prawami ekonomii, przypada do spełnienia przede wszystkim funkcja ochronna. Chodzi o ustanowienie gwarancji, że interwencjonizm państwowy i formy jego realizacji są określone prawem i prawnie przewidywalne. Daje to podstawę do stwierdzenia, że podczas gdy **prawo gospodarcze prywatne określa zasady działania przedsiębiorców w obrocie gospodarczym**, to **prawo gospodarcze publiczne zabezpiecza funkcjonowanie gospodarki jako całości**.

- 12 Prawo gospodarcze prywatne reguluje **stosunki o charakterze poziomym**, tzn. stosunki, nawiązywane zwłaszcza przez zawieranie umów pomiędzy równymi sobie i autonomicznymi podmiotami, tj. pomiędzy przedsiębiorcami oraz między przedsiębiorcami a konsumentami. Z kolei prawo gospodarcze publiczne normuje **stosunki o charakterze pionowym**, tzn. stosunki między przedsiębiorcami a państwem występującym w roli władzcy. W doktrynie prawa gospodarczego publicznego podmioty tego prawa klasyfikuje się na **podmioty bierne** (będące adresatami władczych aktów państwa), którymi są przedsiębiorcy, oraz na **podmioty czynne** (wykonujące funkcje prognozowania, programowania, planowania makroekonomicznego oraz funkcje reglamentacyjne i regulacyjne w gospodarce, wreszcie funkcje kontroli, nadzoru i ochrony w gospodarce), którymi są organy władzy publicznej.
- 13 Podsumowując, prawo gospodarcze prywatne reguluje formy **organizacji przedsiębiorców oraz stosunki prawne obrotu gospodarczego**, w tym zwłaszcza powstające na mocy zawieranych przez przedsiębiorców kontraktów gospodarczych, zaś prawo gospodarcze publiczne określa **normatywne pojęcie działalności gospodarczej**, ustala **krąg podmiotów mogących podejmować i wykonywać działalność gospodarczą**, ustanawia **prawa i obowiązki przedsiębiorców wobec władzy publicznej** oraz określa sposoby i skutki **zakończenia działalności gospodarczej**. Wymienione spektrum zagadnień prawo gospodarcze prywatne reguluje za pośrednictwem **metody cywilnoprawnej**, zaś prawo gospodarcze publiczne przewiduje **formy władcze**, przez które państwo wyraża swą wolę kształtowania stosunków gospodarczych.

§ 2. Zasady prawa gospodarczego prywatnego

I. Pojęcie i znaczenie zasad prawa gospodarczego prywatnego

- 14 W nauce prawa wyróżnia się zasady podstawowe, czyli **ogólne założenia** wyrażające charakterystyczne i istotne dla danego systemu prawa czy danej gałęzi prawa (np. zasady prawa gospodarczego) wartości i rozwiązania instytucjonalne. Mówimy wówczas ogólnie o zasadach prawa. Tym samym zasady prawa gospodarczego prywatnego to określone **idee przewodnie**, na których opiera się ustawodawstwo regulujące stosunki prawne obrotu gospodarczego. Wspomniane idee przewodnie pozostają w związku z założeniami, na których opiera się ustrój społeczny, gospodarczy i polityczny Rzeczypospolitej Polskiej. W szczególności zasady prawa gospodarczego prywatnego pozostają w związku z **zasadami konstytucyjnymi** określającymi podstawy **ustroju gospodarczego** kraju. Przedsiębiorcy działają bowiem w ramach **społecznej gospodarki rynkowej** opartej na **wolności działalności**

gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych (zob. art. 20 Konstytucji RP). Zasady prawa wynikają wprost z treści obowiązującego prawa (zasady są wówczas normami prawnymi) albo wynikają z niej pośrednio i są wówczas formułowane na podstawie norm prawnych w drodze rozumowania prawniczego.

Znaczenia zasad prawa nie można nie doceniać. Pełnią one istotną rolę zarówno w sferze stanowienia, jak i stosowania, a także nauczania prawa. Po pierwsze zasady **wskazują wartości, jakie szczegółowe przepisy prawa powinny realizować**, w czym przejawia się ogólna aksjologiczna funkcja zasad prawa. Po drugie zasady prawa **wyznaczają kierunki przyszłych działań legislacyjnych**, zarówno w zakresie stanowienia nowego prawa, jak i zmian w prawie już obowiązującym. Po trzecie zasady prawa **determinują sposób stosowania przepisów prawnych, w tym w szczególności sposób ich interpretacji (wykładni), oraz preferencje w razie kolizji norm prawnych**. Po czwarte zasady **określają granice czynienia użytku z praw podmiotowych w stosunkach obrotu gospodarczego**. Wreszcie po piąte, dzięki wszystkim wyżej wymienionym funkcjom, ułatwiającym odczytanie społecznego i ekonomicznego tła danej instytucji prawnej, wskazanie jej *ratio legis*, **znajomość zasad prawa pozwala na pełniejsze i właściwe korzystanie z praw podmiotowych, a także daje głębszą wiedzę o prawie**. 15

Katalog zasad prawa gospodarczego prywatnego jest sprawą względnie otwartą. W nauce prawa zestawia się te zasady w dość różny sposób w zależności od celu, jakiemu służyć ma ich prezentacja. Mając na uwadze cel dydaktyczny, do najważniejszych zasad prawa gospodarczego prywatnego należy zaliczyć: zasadę **wolności gospodarczej**, zasadę **równości przedsiębiorców**, zasadę **profesjonalizmu**, zasadę **swobody umów**, zasadę **ochrony rynku i wolności konkurencji** i zasadę **ochrony bezpieczeństwa obrotu**. Przytoczone zasady zostaną niżej scharakteryzowane. 16

Oprócz wyżej wymienionych zasad prawnych w doktrynie omawia się jeszcze następujące reguły: po pierwsze – **zasadę zgodności regulacji prawnej z prawidłami ekonomicznymi**, która jest oczywistą konsekwencją obiektywnych związków pomiędzy prawem gospodarczym a zjawiskami gospodarczymi podlegającymi prawom (prawidłom) ekonomii. Pomiędzy przepisami prawa a gospodarką zachodzi sprzężenie zwrotne – rozwiązania prawne warunkują przebieg procesów gospodarczych, zaś prawa ekonomii determinują, a w każdym razie powinny determinować, treść przyjmowanych przepisów. Kolejną z wymienionych jest zasada **ochrony zaufania i interesu strony typowo słabszej**; w dzisiejszych realiach w imię realizacji tej zasady stanowione jest prawo ochrony konsumentów. Wreszcie po trzecie – zasada **uwzględniania zmienionych warunków gospodarczych**, w myśl której kontrakty pomiędzy przedsiębiorcami muszą być wykonywane z uwzględnieniem dynamicznie rozwijających się uwarunkowań gospodarczych, jeśli zmiany mają charakter wyjątkowy. 17

II. Zasada wolności gospodarczej

Zasada wolności gospodarczej to jedna z zasad ustrojowych, przewidziana i zagwarantowana w Konstytucji RP i w ustawach szczegółowych. Przepis art. 20 Konstytucji RP stanowi, że: „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na **wolności działalności gospodarczej**, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”. Podobnie art. 2 ustawy z 6.3.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 162) stanowi, że 18

podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach. Wreszcie w sferze stosunków kontraktowych wyrazem wolności gospodarczej jest zasada swobody umów określona w art. 353¹ KC, zgodnie z którym „Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny **według swego uznania**, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego”.

- 19 Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne **tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny** (art. 22 Konstytucji RP). Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP).
- 20 Wolność gospodarcza obejmuje **wiele swobód**, m.in. swobodę podejmowania i prowadzenia na warunkach określonych prawem działalności gospodarczej, swobodę wyboru formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności gospodarczej, swobodę zakończenia działalności gospodarczej. Wolność gospodarcza wywodzi się i polega na akceptacji przez państwo zjawiska naturalnej przedsiębiorczości obywateli i grup społecznych, zmierzających do gromadzenia ekonomicznej nadwyżki takiej gospodarczej aktywności. Założeniem zasady wolności jest działanie nie tylko na własny rachunek, ale także na własne ryzyko przedsiębiorcy.
- 21 Według szerszego ujęcia zasada wolności gospodarczej jest formułą określającą relacje w procesach gospodarczych zachodzące pomiędzy państwem a jednostką. Z tego punktu widzenia wolność gospodarcza to prawo jednostek i grup społecznych (wolność) do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej, a także względna **wolność od ingerencji państwa** w swobodę decyzji gospodarczych. Tym samym zasada wolności gospodarczej, przypisując prawa jednostce, ogranicza kompetencje władzy państwowej wobec jednostki w dziedzinie gospodarczej.
- 22 W praktycznym wymiarze miarą wolności gospodarczej przedsiębiorców jest skala reglamentacji działalności gospodarczej, zwłaszcza reglamentacji w drodze zezwoleń i koncesji, a także stopień komplikacji procedury legalizacji działalności gospodarczej i uzyskania statusu przedsiębiorcy. Krok w kierunku urzeczywistnienia i umocnienia zasady wolności gospodarczej uczynił ustawodawca, uchwalając ustawę – Prawo przedsiębiorców. W założeniu ustawa ta ma poszerzać zakres wolności gospodarczej.

III. Zasada równości przedsiębiorców

- 23 Zasada równości przedsiębiorców jest pochodną ogólnej, konstytucyjnej zasady równości. W myśl art. 32 Konstytucji RP: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub **gospodarczym** z jakiegokolwiek przyczyny”. Omawiana zasada posiada też oczywiste filiacje w zasadzie wolności gospodarczej. Według art. 2 PrPrzeds bowiem: „Podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest **wolne dla każdego na równych prawach**”. Równość przedsiębiorców wobec prawa jest warunkiem *sine qua non* gospodarki rynkowej i uczciwej konkurencji. Oczywiście zdarzają się pewne, w pełni uzasadnione, odstępstwa od omawianej zasady, jak choćby polityka wspierania małych i średnich przedsiębiorców.

Zasadę równości przedsiębiorców wyrażają m.in. **równość w dostępie do rynku**, w tym do zamówień publicznych, **równość obciążeń publicznoprawnych**, w tym fiskalnych, **równość odpowiedzialności prawnej**, **równość w systemie ochrony prawnej** i in.

IV. Zasada profesjonalizmu

Określenia takie jak: „przedsiębiorca”, „działalność gospodarcza”, „obrót gospodarczy” 24 mogą być uznane za synonimy określeń takich jak: „profesjonalista”, „działalność profesjonalna”, „obrót profesjonalny”. Skoro działalność gospodarcza ma profesjonalny charakter (jest prowadzona przez profesjonalistę), to z jednej strony stwarza określone możliwości (inwestycyjne, akumulacyjne, technologiczne, organizacyjne), a z drugiej, w konsekwencji – uzasadnia większe oczekiwania w zakresie wykonywania przez profesjonalistę jego zobowiązań oraz świadczeń stanowiących profesjonalną ofertę.

Profesjonalny charakter działalności przedsiębiorców w sferze stosunków kontraktowych jest w ustawie uwzględniony. Zgodnie z art. 355 § 1 KC dłużnik obowiązany jest do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju (należyta staranność). Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się z **uwzględnieniem zawodowego charakteru tej działalności** – art. 355 § 2 KC. Tym samym od dłużnika, który ma wykonać zobowiązania z umowy gospodarczej, wymagany standard starannego postępowania jest **wyższy**. W nauce prawa ów standard należytej staranności, będący podstawą oceny wykonania umowy przez profesjonalistę, opisuje się za pomocą paradygmatu **sumiennego i fachowego przedsiębiorcy**. Wyższy stopień staranności wymagany jest od przedsiębiorców w obrocie gospodarczym, zarówno profesjonalnym, jak i powszechnym (konsumenckim).

Zasada profesjonalizmu jest uwzględniana w wielu innych rozwiązaniach prawnych normujących stosunki obrotu gospodarczego. Za przykład mogą służyć art. 66¹–66², 68¹–68², art. 74 § 2 i 3, art. 77¹, 97, 109¹ i nast., art. 118 *in fine*, art. 358¹ § 4, art. 435–437 i in. KC. 26

V. Zasada swobody umów

Autonomiczność podmiotów prawa cywilnego w płaszczyźnie funkcjonalnej przejawia się zwłaszcza jako zasada swobody umów. Zasadę autonomii woli potwierdzają przepisy art. 56 i 353¹ KC. W myśl ostatniego przepisu strony zawierające umowę mogą **ulożyć stosunek prawny według swego uznania**. Swoboda umów to określony przepisami prawa zakres działań pozwalających na kształtowanie stosunków prawnych. Swoboda ta polega na **swobodzie zawierania lub niezawierania umowy**, **możliwości swobodnego wyboru kontrahenta** oraz na **swobodnym kształtowaniu przez strony treści umowy**, a także w zasadzie na **swobodzie wyboru formy umowy** (oświadczeń woli). 27

Powyżej wskazany zakres swobody odnosi się w całej rozciągłości do umów zobowiązaniowych. W szczególności strony nie są związane przewidzianymi w KC typami umów i mogą nawiązywać stosunki zobowiązaniowe na mocy nowo kreowanych tzw. **umów nie-nazwanych**. Przepis art. 353¹ KC przyznaje podmiotom prawa cywilnego generalną kompetencję swobodnego kształtowania stosunków obligacyjnych w drodze zawierania umów. Należy także wywodzić z niego zasadę interpretacji przepisów prawa cywilnego na korzyść swobody umów. 28

- 29 Zasada swobody umów nie obejmuje stosunków prawnorzeczowych (*numerus clausus* podmiotowych praw rzeczowych), spadkowych (*numerus clausus* umów o spadek – zob. art. 1047 i nast. KC), stosunków majątkowych między małżonkami (*numerus clausus* czynności prawnych regulujących małżeńskie ustroje majątkowe – zob. art. 47 i nast. KRO), praw podmiotowych inkorporowanych w papierach wartościowych (*numerus clausus* papierów wartościowych), ustawowych typów szczególnych czynności prawnych, będących podstawą tworzenia spółek (zamknięty katalog dozwolonych typów spółek). Swoboda kształtowania treści stosunku zobowiązaniowego nie odnosi się także do jednostronnych czynności prawnych.
- 30 Ze względu na gospodarcze zakotwiczenie stosunków kontraktowych nawiązywanych przez przedsiębiorców zasada swobody umów odczytywana jest także jako możliwość samodzielnego podejmowania decyzji ekonomicznych na rynku. W sferze prywatnoprawnej zasada swobody umów jest wyrazem podstawowej zasady o charakterze ustrojowym, tj. zasady wolności gospodarczej.
- 31 Swoboda podmiotów prawa cywilnego w zawieraniu umów nie jest pełna i nieograniczona. Ma ona swój zakres wskazany przez różnego rodzaju ograniczenia tej swobody. Według art. 353¹ KC zarówno **treść, jak i cel umowy** nie mogą sprzeciwić się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. Treść umowy strony kształtują w oświadczeniach woli (zob. art. 56 i 60 KC). Przez cel umowy należy natomiast rozumieć stan rzeczy zamierzony przez strony lub co najmniej im znany, który w następstwie realizacji kontraktu ma być osiągnięty. Należy przypomnieć, że również, według art. 58 § 1 KC, czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.
- 32 Treść lub cel umowy zobowiązaniowej nie mogą być **sprzeczne z ustawą**. Niedopuszczalne są umowy, których treść jest materialnie i (lub) formalnie sprzeczna z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa (*ius cogens*). Materialna sprzeczność umowy z ustawą zachodzi wówczas, gdy jej treść zawiera postanowienia zakazane przez przepis prawa. Formalna sprzeczność umowy z ustawą ma miejsce, wtedy gdy czynność prawna jest pozbawiona przepisanej *ad solemnitatem* formy. W myśl art. 58 § 1 KC swoboda stron nie sięga też tak dalece, by dopuszczalne było takie ukształtowanie treści czynności prawnej, w tym umowy, która wprawdzie formalnie nie sprzeciwia się ustawie (nie jest bezpośrednio objęta zakazem prawnym), ale w rzeczywistości zmierza do określenia celu, którego osiągnięcie jest zakazane. Niedopuszczalne są bowiem czynności mające na celu obejście prawa (zdziałane *in fraudem legis*).
- 33 Treść lub cel umowy zobowiązaniowej nie mogą się również **sprzeciwiać zasadom współżycia społecznego**. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 KC). Treść umowy nie może godzić w zakazy ustanowione przez prawo, ale także nie może pozostawać w sprzeczności z zasadami uczciwości, powszechnym w społeczeństwie standardem lojalnego postępowania.
- 34 Trzecim czynnikiem ograniczającym swobodę umów jest właściwość (natura) stosunku. W myśl art. 353¹ KC strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść i cel **nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku zobowiązaniowego**. Chodzi o nakaz respektowania ogólnych cech każdego umownego stosunku zobowiązaniowego, takich jak reguła, że umowa wiąże tylko jej strony, wzajemna pozycja stron umowy powinna być względnie zrównoważona itp.

VI. Zasada ochrony rynku i wolności konkurencji

Wolność podejmowania działań rynkowych nie może być absolutna. W imię zasady zrównoważonego rozwoju, a także w imię zasady ochrony konsumentów, prawo musi zabezpieczać reguły gry rynkowej polegającej na uczciwej i rzetelnej konkurencji. Ochrona rynku to ochrona uczestników stosunków rynkowych; według modelowego ujęcia: stosunków na linii producent–konsument. Na rynku, w którym panują prawa ekonomii i uczciwej konkurencji, „panem sytuacji” jest konsument, który wybierze taki towar i taką usługę, które dadzą mu satysfakcję cenową i jakościową. 35

Instytucje chroniące rynek i konkurencję służą zapewnieniu funkcjonowania powyższego modelu. Według modelowego ujęcia konsument wybiera najtańszy i najlepszy towar (usługę) na podstawie uczciwej reklamy (informacji, jakiej dostarcza mu przedsiębiorca), oferowane na rynku produkty są bezpieczne, a w walce o konsumenta przedsiębiorcy konkurują ze sobą na uczciwych, rynkowych zasadach, czemu sprzyja m.in. prawo antymonopolowe. 36

VII. Zasada ochrony bezpieczeństwa obrotu

Zasada ochrony bezpieczeństwa obrotu na gruncie prawa cywilnego, w tym prawa gospodarczego prywatnego, jest konkretyzacją zasady bezpieczeństwa prawnego w ogólności. Jednym z przejawów tej zasady jest **zakaz działania prawa wstecz** (*lex retro non agit*, zob. art. 3 KC), a także, obecna w licznych instytucjach cywilnoprawnych, zasada **ochrony praw osób trzecich** (np. prawa podmiotowe rzeczowe, przez to, że są skuteczne wobec każdego, objęte są zasadą *numerus clausus*, co znaczy, że strony nie mogą swobodnie powoływać nowych praw rzeczowych, albowiem krępowałyby to prawa osób trzecich). 37

Zasada ochrony bezpieczeństwa obrotu ma szczególne znaczenie w systemie gospodarki rynkowej ze względu na potrzebę prawnego wsparcia naturalnego dążenia przedsiębiorców do minimalizowania ryzyka prowadzonej działalności gospodarczej. Do szczegółowych zasad prawa, urzeczywistniających zasadę bezpieczeństwa obrotu, należą: zasada **jawności danych**, które określają sytuację prawną oraz ekonomiczną przedsiębiorcy (jawność formy prawnej, w jakiej działa przedsiębiorca, co w konsekwencji oznacza pewność zasad, na jakich bierze on udział w obrocie prawnym, jawność stanu majątkowego przedsiębiorstwa, co ma ogromne znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do tzw. spółek publicznych itp.), zasada **publicznej wiarygodności rejestrów**, do których wpisywani są przedsiębiorcy (chodzi zwłaszcza o KRS, który jest jawny, a z wpisami prawo wiąże różnego rodzaju domniemania), zasada **ochrony zaufania przedsiębiorcy do państwa** (np. w zakresie stanowienia z odpowiednim wyprzedzeniem prawa o obciążeniach podatkowych na kolejny rok, w zakresie szybkiego i sprawiedliwego rozpoznawania i rozstrzygania przez sądy spraw gospodarczych itp.), zasada **ochrony dobrej wiary** (odnosząca się zwłaszcza do podmiotu uzyskującego odpłatnie jakieś prawo podmiotowe – zob. art. 83 § 2, art. 92 § 2, art. 169, art. 192 § 2, art. 224–228, art. 231 § 1, art. 292, 310, 512, 515, 885, 886, art. 918 § 2 i art. 1028 KC) i in. 38

§ 3. Źródła prawa gospodarczego prywatnego

I. Rodzaje źródeł prawa gospodarczego prywatnego

39 Cechy źródeł prawa gospodarczego prywatnego są determinowane miejscem prawa gospodarczego w systemie prawnym (dział należący do prawa prywatnego). Źródła prawa gospodarczego prywatnego charakteryzują się dużym zróżnicowaniem i bogactwem treści. W systemie źródeł przedstawianej gałęzi prawa dominują akty prawa stanowionego, w tym krajowego, europejskiego (wspólnotowego) i międzynarodowego. Niemniej jednak duże znaczenie mają różnego rodzaju akty prawa umownego, a także akty prawa zwyczajowego oraz same zwyczaje (handlowe).

W każdym razie chodzi o różnego rodzaju akty prawne regulujące stosunki obrotu gospodarczego, w których uczestniczą na równoprawnych zasadach podmioty prawa gospodarczego prywatnego, tj. przedsiębiorcy. Należy zauważyć, że z normami prawa prywatnego w sposób funkcjonalny powiązane są normy prawa gospodarczego publicznego, które regulują przesłanki podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej, w tym zwłaszcza rolę i zadania organów władzy publicznej w stosunku do uczestników obrotu gospodarczego, a także obowiązki tych ostatnich względem władzy publicznej.

40 Przepis art. 87 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, iż źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja RP, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. W rozwinięciu zasady konstytucyjnej należy dodać, że prawa i obowiązki stron stosunków obrotu gospodarczego regulowane są przez przepisy **krajowego prawa stanowionego** (Konstytucja RP, ustawy, rozporządzenia), a także, co jest specyfiką regulacji prawnej obrotu gospodarczego, w drodze postanowień **umów międzynarodowych** (obróć gospodarczy międzynarodowy). Nie można pominąć oczywiście, w związku z członkostwem Polski w UE, **przepisów prawa wspólnotowego**, regulujących stosunki gospodarcze.

41 Istotne znaczenie ma także tworzone przez same strony tzw. **prawo umowne** (*lex contractus*). Specyfika źródeł charakteryzowanego działu prawa polega również na dużej doniosłości różnego rodzaju **zwyczajów handlowych** (zwyczajów obrotu gospodarczego). Istotny wpływ na kształtowanie praw i obowiązków stron stosunków prywatnogospodarczych ma wreszcie **orzecznictwo sądowe**, w tym zwłaszcza orzecznictwo SN i TK, które bez wątpienia jest wspierane przez **doktrynę prawa gospodarczego prywatnego**.

II. Zwyczaje handlowe, prawo zwyczajowe

42 Również tzw. prawo zwyczajowe stanowić może źródło regulacji stosunków cywilnoprawnych, w tym tych, które mają charakter gospodarczy. Trzeba jednak podkreślić, że rola prawa zwyczajowego nie jest znacząca (por. uchylony art. 1 KH). Przez prawo zwyczajowe rozumie się normę prawną, w wypadku której faktem prawotwórczym jest **praktyka stałego stosowania przez organy państwa określonej reguły postępowania**. Prawo zwyczajowe kształtuje się stopniowo, przechodząc od zwyczaju do prawa.

43 Zwyczaj handlowy polega na **stałej, utartej praktyce postępowania uczestników obrotu gospodarczego, które to postępowanie, w podobnych sytuacjach, prowadzi do rozwiązania jakiejś sprawy**. Praktyka zwyczajów handlowych tworzy się z reguły bez udziału państwa, w sposób mniej lub bardziej spontaniczny. Źródłem zwyczaju w obrocie gospodarczym jest zwykle praktyka kontraktowa. Ze względu na zasięg terytorialny prak-

tyki uczestników obrotu gospodarczego wyróżniamy zwyczajnie handlowe lokalne, krajowe, międzynarodowe i powszechne.

III. *Lex contractus*

Zakresem pojęcia **prawo umowne** (*lex contractus*) należy objąć tzw. **wzorce umów**, 44
które w szczególności mogą przybierać postać ogólnych warunków umów, wzorów umów
i regulaminów (zob. art. 384 § 1 KC), oraz tzw. **umowne warunki kontraktowe** (porozu-
mienia w sprawie warunków umów) i **umowne akty założycielskie**.

Przez wzorzec umowy należy rozumieć wszelkie jednostronnie, z góry, przed zawarciem 45
umowy, przygotowane klauzule umów. Wzorce umów stosowane są przy tzw. **umowach**
masowych, zawieranych szybko i w jednolity sposób, bez uwzględniania indywidualnych
potrzeb nabywcy towaru lub usługi. Wzorzec jest uprzednio ustalany przez jedną ze stron
umowy, która w późniejszym czasie ma być z użyciem wzorca zawarta. Standaryzacja tre-
ści umów, co następuje dzięki wzorcom, ułatwia ich wielokrotne zawieranie oraz upraszcza
obrot gospodarczy, przy czym występuje tu zależność dwustronna. Same umowy masowe
wykształciły się i rozpowszechniły poprzez praktykę stosowania wzorców takich umów.
We wzorcu określa się standardową, powielaną następnie treść umowy. Do jej zawarcia
potrzebne jest oczywiście uzupełnienie treści wzorca o dane konkretyzujące zwłaszcza
strony umowy i określające inne indywidualne elementy. Stroną ustalającą wzorzec umo-
wy jest przedsiębiorca (por. art. 385⁴ § 1 KC). Charakter prawny stosowanych w obrocie
wzorców umów wzbudzał wątpliwości i spory. Wynikało to głównie z praktycznej genezy
wzorców umownych, jak i głębokiego ich zróżnicowania. Kwestia charakteru prawnego
stosowanych wzorców umów szczególnie się skomplikowała, gdy pojawiła się praktyka
zatwierdzania wzorców utworzonych przez uczestników obrotu oraz praktyka ich wydawa-
nia przez organy administracji publicznej. W szczególności tzw. wzorcotwórcza działal-
ność państwa doprowadziła do zatarcia granicy między ogólnymi warunkami i wzorami
umów a przepisami prawnymi. Obecnie, z uwagi na treść obowiązującej regulacji wzor-
ców umownych (art. 384–385⁴ KC) oraz z uwagi na sformułowaną w art. 87 Konstytucji
RP zasadę zamkniętego katalogu źródeł prawa, należy przyjąć, że wzorce umów, mimo iż
wpływają na zachowania adresatów, podobnie jak normy prawne, **nie mają charakteru**
źródła powszechnie obowiązującego prawa cywilnego. Wzorce umów stanowią jednak,
jak powiedziano już wyżej, tzw. *lex contractus*. Posługiwanie się nimi ma bowiem wpływ
na treść stosunku prawnego (prawa i obowiązki stron umowy zawartej z użyciem wzorca).

Z kolei tzw. **umowne warunki kontraktowe** (porozumienia w sprawie warunków 46
umów) to prawnie wiążące dane strony warunki umów ustalone przez te same strony w ra-
mach przysługującej im swobody kontraktowania. Należy dodać, że zasadniczą cechą tzw.
lex contractus jest ustalenie jego postanowień przez strony (obie lub jedną), zainteresowa-
ne przyszłym kontraktem, i z tego właśnie czerpią one moc wiążącą.

Jeśli chodzi o kontrakty zawierane w międzynarodowym obrocie gospodarczym, to od- 47
noszące się do tychże różnego rodzaju wzory umów, umowy typowe czy typowe klauzule
umowne, a także międzynarodowe zwyczajnie handlowe stosowane w praktyce kontrakt-
owej, są ustalane przez szczególne organizacje gospodarcze. Szczególną rolę w tym zakre-
sie pełni **Międzynarodowa Izba Handlowa** (ICC) w Paryżu, która wydaje międzyna-
rodowe formuły klauzul umownych („Międzynarodowe reguły terminów handlowych”), czyli
tzw. *Incoterms*. Wspomniane reguły, opracowane po raz pierwszy w 1936 r. w celu ujed-
noliczenia interpretacji stosowanych w międzynarodowej praktyce kontraktowej terminów